

NACIERAĆ (65) *vb impf*

Oba a jasne (w tym 3 r. błędne znakowanie); -e- (10), -é- (3); -é- KochPs, też SienLek (9); -e- : -é- Mącz (10:2).

inf nacierać (11). \diamond *praes 1 sg* nacieram (11). \diamond *3 sg* naciera (5). \diamond *3 pl* nacierają (3). \diamond *praet 3 sg m* nacierał (3). \diamond *3 pl m pers* nacierali (4). \diamond *fut 2 sg m* będziesz nacierał (3). \diamond *3 sg m* nacierać będzie (1). \diamond *imp 2 sg* nacieraj (19). \diamond [*impers praes* naciera się.] \diamond *part praes act* nacierając (5).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Trąć smarować zwłaszcza ciało lub część ciała przeważnie w celach leczniczych lub higienicznych; affricare, infricare Calep, Cn; inungere Mącz; allinere, collinere Calep; (con-, de-, per)fricare Cn (41) : Affrico – Oczieram, drapie nacieram. Calep 40b, 535a.*

nacierać co (19), kogo (4) [w tym: czym (17)] (23): Pothym wziąć ładła kokofzega zmieścić z mozgiem zaięczy głowy/ á z przełnym miodem/ á tym nacierać działła okroftawiałe. *FalZioł* V 38, I 17a, 87b, 97b, 100c, III 37d, V 91v; *BielKron* 430; Ceromatistes, Który takowe zápásniki nacierał. *Mącz* 49c; Weźmi oliwy funt/ łześć łotów polney ruty náśienia vtłucsoného/ te weśpół zmieszay/ á winá trochę przyléy/ iżby ku mázaniu tym wolniéy było/ á tym ftłucsoného náciéray. *SienLek* 149, 57v, 97, 113v, 136v, 143, 149v, 183; *RejZwierc* 165; *Calep* 306a. *Cf nacierać komu co czym.*

nacierać gdzie [w tym: okolo czego (2), pod czym (1), wszędy (1); gdzie czym (3)] (4): Weźmi pod rowną wagą ftárego ładła/ y máłła máiowego/ á fmaż w tym rośchodniku thák wiele/ iż gdy rozewré rośchodnik/ może gęfto być iáko dziećinny pápinek/ tąż máścią okolo czeluści ciepło nacieray. *SienLek* 167, 136v, 167, 170v.

nacierać czym (31): Też złą wonią z podpałza oddala gdy tym prochem Litargiriowym będziez nacierał pazuchy *FalZioł* III 37d, I 17a, 97b, 100c, 101b, V 38a, 91c; Lud Mołkiewłki ná kupiectwo iest zdrádlivy/ chytry/ wiáry áni łłowá nie dźierzą/ Popielice Kretą nacieraią áby fie białe zdály *BielKron* 430; Enchrista, Lekárftwo którym może mázác/ nacierác. *Mącz* 103c, 503b [2r.]; Dobry téz ná to bobkowy oleiek/ gdy téz ták ciepło nim nacierá. *SienLek* 123v, 57v, 97, 113v, 136v [2r.], 143 (14); *RejZwierc* 165; Dentifricium — Lekárftwo ktorim zęby naczieraią abi bele białe. *Calep* 306a. *Cf nacierać komu co czym.*

nacierać komu co czym (4): *FalZioł* I 62a; Náthłucz cebule/ [...] fmażze ią w másle/ á przyfyp mąki pńzenicznéy/ [...] náciéray thym dobrze koniowi nogę *SienLek* 175v, 169v, 185.

W charakterystycznych połączeniach: nacierać dziąsła (3), zęby (2), tył (głowy) (2), chorego, głowę, nogę, pachy, pazuchy, popielice, razy stłuczone, rękę, słabizny, stawy, stłuczonego, szyję, zapásniki, żyły; nacierać olejkiem (ceglanym) (2), prochem (litargiryjowym) (2), sadłem (psim) (2), gorzałką, grynszpanem, kretą, maścią, solą, wodą, zielem; nacierać ciepło (3), dobrze (2), mocno, godzinę, u ciepła (2), na noc.

Zwroty: »nacierać ręką« (1): prochem pofypuy ty to krofti á nacieray ręką *FalZioł* III 3d.

»namazać nacierając« (1): Też bobki kozie z ładłem wieprzowem zmieszane/ á tym mieftcze bolące namazać nacieraiącz/ bárzo pomaga *FalZioł* V 88.

Szeregi: »nacierać a maczać« (1): náciéray łziyę co naftárłzym ładłem á wodą téz ciepłą maczay. *SienLek* 143.

»(na-, po)maz(ow)ać, (i) nacierać« (5): *Mącz* 503b; wyfzedłzy s kąpieley/ ma wziąć oleyku lelijowego/ koprowego/ á fiołkowego/ ma łobie tym mázác y nácierác flábizny/ żywoth/ y łono aż do máćice *SienLek* 113v, 170v; Allino — Namaŕuie, Naczieram. *Calep* 54a, 215b.

»umywać albo nacierać« (1): Tenże popioł zęby chwieiącze łie vmywaiącz albo nacieraiącz, vřtanawia y bolenie oddala *FalZioł* IV 8d.

2. *Impregnować, nasączać tłuszczem; sebare Mącz* [co czym] (2) : *Mącz* 390b; Lodzie/ Czołny z Zubrowych łkor dziwnie łzywáli/ A łzwy dla przeřcia wody/ łoim nácieráli. *StryjKron* 250.

W charakterystycznych połączeniach: nacierać knoty, szwy; nacierać łojem (2).

3. *Zbrojnie uderzać, atakować, napierać; carpere Mącz, Cn; coire, congregi, impetere, invadere Mącz; adequitare, equum in aliquem concitare, (in hostes) impressionem dare a. facere, impugnare, incessere, incumbere, incurrere impetu a. incursare in aliquem, instare, urgere crebris assultibus Cn* (18) : Impeto Przipádam/ nácieram/ náyeždžam. *Mącz* 295d, 472d; Niemcy obaczywřzy nieřpodziewáną zdrádeę/ y gwałtowną nieprzeřpiecznořć/ tym leniwiey nácieráli *StryjKron* 390.

nacierać na kogo, na co [w tym: *kogo* (2), *co* (2)] (4): *Mącz* 39b; Lotárgius ácz łmiele nácierał ná Sáły/ Niechże poydzye łam á łam z Thomásem zápály *PaprPan* S3v; *CzechEp* 162; gdyż nie dla korzyřci/ áni dla łwey łławy: ále dla bráćiey łwoiey/ y dla chwały Bogá łwego/ [*Joab hetman Dawidów*] ná łftre źelázá nieprzyiaćioł nácierał. *SkarKazSej* 667b.

nacierać do czego (1): Krzyżacy Prufcy iákołz był poráženi od Gediminá nád Zeymilą rzeką y nad Okmieną 1319. nie nácieráli potym do Litwy áni do Zmodzi wálnym woýłkiem/ tylko Kozáckimi vtarczkámi *StryjKron* 400.

W charakterystycznym połączeniu: nacierać leniwie.

Zwroty: »nacierać jeden drugiego« (1): Coire, et Congredi dicuntur milites, Potykác łie/ Nácierác yeden drugiego. *Mącz* 104d.

»śmiało nacierać« (3): *PaprPan* S3v; A Kniáz Conřtantin z Litwą tym łmieley náciera/ Wołaiącz hey w kim miłořć ieřt oyczyzny łczera/ Teraz ią niech okaże *StryjKron* 732, 497.

»nacierać walnym wojskiem«: *StryjKron* 400 *cf nacierać do czego.*

W przen (3) :

nacierać na kogo (1): Są ieřzcze y dziś wolne Rzeczy pořpolite/ Gdzie ná Wielmożny Senat dochody obfite. Nikt mu tego nie zayřrzy/ nikt mu nie wydźiera: Głupia y łłaba zazdrořć/ proźno nań náciera *KlonWor* 13.

Zwrot: »w tył nacierać« (1): Myřlili/ á pirzcháli: á łtrách wielkooki/ W tył nácieraiącz/ chwyał ie zá boki [*tremor apprehendit eos; ibi dolores ut parturientis Vulg Ps* 47/7]. *KochPs* 71.

a) *W antropomorfizowanym opisie gry w szachy* (1) : Sam łie Krol bárzo do kątá nápierá/ Bo nan Krolowa iuź bárzo náciera. *KochSz Cv.*

Przen: atakować słownie, oskarżać; oppugnare Modrz; insistere Vulg; urgere, instare ferociter, infestare, premere Cn (4) : A gdy to on mowił knim/ poczęli zákonnicy y Fáryzeuřzowie ciężko nácierác/ y przypytywác łię v niego o wielu. *BudNT Luc* 11/53.

nacierać na kogo (3): ále nienawidźcieł/ á nieprzyiaćielłkie nácierác ná tego/ ktory łię zda iakoby zbłádzilł/ ieřt rzecz człowieká łrodze iádowitego/ á krewkořci ludzkiey máło znáiącego. *ModrzBaz*

65; *WujNT Luc* 11/53; *PowodPr* 58; [K temu/ gdy obaczy żeś dobrym człowiekiem: nie będzie śmiała cię nacierać: wiedząc/ iż kto ma [prawiedliwą/ ten wygrywa. *PlutBBud E4*].

[*nacierać do czego: [Lacedemończyka]* wypędz z łwey krainy/ iáko tego który nie śmie nacierać do cnoty. *PlutBBud Q*].

W charakterystycznych połączeniach: nacierać bardzo, bystro, ciężko, nieprzyjacielskie.

4. *Trąc rozdrabniać; friare, atterere, interere Mącz (3)* : *Intero, Nácieram/ nádrabiam. Mącz 451a, 137b, 450d.*

a. [*O lnie i konopiach: lnu naciera się kit 30. LustrRaw 36; konopi naciera się kit 60. LustrRaw 36*].

5. *Trąc ścierać; scarificare Mącz (1)* : *Scarifico, Nácínam/ náliekam/ nácieram/ drąpię w łąźniey. Mącz 371a.*

Synonim: 1. drapać, mazać, namazować, smarować; 3. najeżdżać, potykać się, przypadać; 4. nadrabiać; 5. drapać, nacinać, nasiekać.

Formacje współrdzenne cf TRZEĆ.

Cf NACIERAJĄCY, NACIERANIE, NACIERANY